Asiantuntijalausunto VNS 8/2024 vp

– näkökulmana tekoälyllä luotujen tuotosten suojaaminen

Alexander Thesleff 12.3.2025

Taustaa

- Väitöstutkimus viimeistelyvaiheissa Helsingin yliopistossa.
- Tutkimuksen painotus tekoälyllä luotujen kirjallisten ja taiteellisten tuotosten suojaamisessa tekijänoikeudella ja kilpailumenettelylain yleislausekkeella.
- En paneudu suosittujen tekoälyjärjestelmien mahdolliseen loukkaavuuteen.
  - Yleisellä tasolla kuitenkin koulutuskäytännöt ongelmallisia.
- Tekoälyjä voidaan tosin kehittää myös legitiimisti:
  - Public domain -aineistot
  - Asianmukaisesti lisensoidut teokset
  - Tekoälyn käyttäjän oma aikaisempi tuotanto

Selonteossa omaksuttu kanta

- Selonteossa katsoakseni maltillisen myönteinen suhtautuminen tekoälyyn. Esim:
  - “Luovien alojen kasvun edistämiseksi tarvitaan toimenpiteitä, jotka vahvistavat uusien teknologioiden hyödyntämistä, ja varmistavat, että syntyvä aineeton pääoma jää kotimaahan ja tukee Suomen taloutta.”
  - “Tekoäly on mahdollisuus laajentaa luovaa ilmaisua ja saavuttaa uusia yleisöjä.”
  - “Tekoäly toimii parhaimmillaan luovien prosessien vauhdittajana ja kasvun vahvistajana.”
- Yhdyn näihin toteamuksiin ja pidän niitä osuvina. ***Pidän tutkimustulokseni huomioiden aiheellisena, ettei tekoälyn avulla luotujen tuotosten suojaamista tekijänoikeuslain mukaisina teoksina pidetä kategorisesti mahdottomana.***

Selonteossa omaksuttu kanta

- Toisaalta:
  - “Tekoälyn käyttö ei voi korvata ihmisen luovuutta, ideoita ja panosta lopputuloksessa, vaan ihmisen työn kautta syntyvä tekijänoikeus ja lähioikeus olisi aina tunnustettava kuuluvaksi ihmiselle.”
- Tekijänoikeus ei siis voi syntyä koneelle.
- AI-avustetut tuotokset suojattavissa ja AI-generoidut eivät?
  - Jaottelu pelkistetty ja usein mielivaltainen. Painottaa liiaksi toimeenpanovaihetta.
  - Vasta kun kone *täysin autonominen* – itsekäynnistyvä, itseohjautuva, itsearvioiva ja itsejulkaiseva – ei tekijänoikeuden mahdollisuudesta voida puhua. Niin kauan kun voimme erottaa (edes primitiivisenkin) käyttäjän, tulee suojaamisarviointi kohdistaa käyttäjän toimiin.

Tarkemmat perustelut

- 1. Koneavusteinen luominen on sallittua.
    - Painer -ennakkoratkaisu (C-145/10); Tekijänoikeuskomitean IV osamietintö (KM 1987:8)
- 2. Ennakoimattomuus ja sattuman käyttö taiteessa on sallittua.
    - “Mustan laatikon” vasta-argumentti ei ota huomioon, että sattumaa käytetään menetelmänä taiteessa paljon, ja iteratiivisessa prosessissa tahattomastikin syntyneet ilmaisut voidaan ongelmitta sisällyttää suojattavaan lopputulokseen.
- 3. Suojattavaa luovuutta on tuotoksen konkreettisen valmistamisen ulkopuolisissa valinnoissa.
    - Tekijänoikeudessa ei ole käsityöläisyyden vaatimusta tai vaivannäkövaatimusta.
    - Kokoomat ja kokoelmat suojattavissa.
    - Avustajien käyttö: ohjeistaminen ja luovan prosessin määräysvalta merkittävää.

Yhteenveto

- Suhtautumisen tekoälyn käyttöön luovassa toiminnassa tulisi olla neutraalin avoin. Kategorinen tekijänoikeussuojan poissulkeminen ei ole perusteltua.
- Omaperäisyys ei useinkaan kytkeydy vain tekniseen osaamiseen vaan pikemminkin luovan prosessin ohjaamiseen, innovatiiviseen ajatteluun ja persoonallisiin, yksilöllisyyttä kuvastaviin mieltymyksiin.
- Parhaimmillaan tekoälyt laajentavat luovaan toimintaan osallistuvien joukkoa ja vapauttavat luomista esimerkiksi taloudellisten resurssien tai fyysinen toimintakyvyn rajoitteista. Tämä on linjassa selonteon tavoitteiden kohdan 3 kanssa (kulttuuri on jokaisenoikeus).
- Pidän kulttuuripoliittista selontekoa tekoälyyn liittyvine toteamuksineen tasapainoisena, onnistuneena ja kannatettavana.